

Прозвішчы, утвораныя ад назваў прафесій, даюць магчымасць больш дэталёва разгледзець асаблівасці некаторых антрапонімаў. Большую іх колькасць этымалагічна можна лёгка зразумець (*Аўчыннікаў* – ад *аўчынік* ‘гарбар’, *Бондараў*, *Каваленка*), а семантыка некаторых іншых з першага погляду здаецца незразумелай (*Буднік* – ад *буднік* ‘смалакур’, *Кухто* – ад *кухта* ‘кухар’, *Чумакоў* – ад *чумак* ‘ездавы’).

Выяўлена, што група прозвішчаў, суадносных з назвамі прафесій, на даследаванай тэрыторыі найбольшую канцэнтрацыю дасягае ў трох населеных пунктах – аг. Бачэйкава (14%), Дразды (16,9%), Верхняе Крывіна (16,3%).

Заклучэнне. Частотнасць бытавання апапелятыўных прозвішчаў указвае на наяўнасць вузкасפעцыяльных, рэгіянальных промыслаў, што адлюстроўваюць нацыянальна-культурную спецыфіку рэгіёна і ўпісваюцца ў агульную антрапанімную карціну Беларускага Паазер’я.

1. Королева, И.А. Становление русской антропонимической системы: автореф. дис. ... доктора филол. наук / И.А. Королева: 10.02.01. / Московский педагогический государственный университет. – М., 2000. – 36 с.

2. Семьянкова, Г.К. Распаўсюджанасць прозвішчаў, суадносных з апелятывамі, што ўказваюць на заняткі, прафесію, на тэрыторыі розных раёнаў Віцебшчыны / Г.К. Семьянкова // Ценностные ориентации и историческое сознание населения белорусско-российского приграничья [Электронны рэсурс]: материалы междунар. науч.-практ. заочной конференции, Витебск, 2 февраля 2017 г. - Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – С. 185-187 – Рэжым доступу: <https://lib.vsu.by/ispuu/handle/123456789/10037>. – Дата доступу: 30.01.21

3. Унбегаун, Б.О. Русские фамилии: пер. с англ. / общ. ред. Б.А. Успенского. – М.: Прогресс, 1989. – 443 с.

ЭТЫМАЛАГІЧНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА БЕЛАРУСКАЙ БУДАЎНІЧАЙ ЛЕКСІКІ

В.Э. Зіманскі
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

У сучаснай літаратурнай мове, у тым ліку і беларускай, тэрміналагічная лексіка стала неад’емнай часткай лексічнай сістэмы, а яе ўключэнне ў нацыянальныя тлумачальныя і перакладныя слоўнікі (“Тлумачальны слоўнік беларускай мовы”, “Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы”, “Руска-беларускі слоўнік” сведчыць аб высокай ступені ўзаемадзеяння лексікі агульнаўжывальнай і тэрміналагічнай. Нягледзячы на тое, што сучасная беларуская мова за апошнія дзесяцігоддзі дасягнула высокага ўзроўню развіцця, “стан развітай мовы патрабуе ўнармавання тэрміналогіі, якое, з’яўляючыся істотнай рысай літаратурнай мовы, мае пэўныя агульныя і спецыфічныя для беларускай тэрміналогіі асаблівасці” [1; с. 9]. Такая галіна беларускай нацыянальнай тэрміналогіі, як будаўнічая тэрміналогія, да гэтага моманту ўжо прааналізавана ў гістарычным аспекце [4], з пазіцый марфемнай будовы, з пазіцый функцыянавання ў дыялектнай мове [2]; не меншай увагі, на наш погляд, патрабуе этымалагічны аспект аналізу сучаснай беларускай будаўнічай тэрміналогіі. *Аktуальнасць* тэмы дадзенага дыпломнага даследавання, такім чынам, вызначаецца неабходнасцю ўсебаковага вывучэння будаўнічай лексікі як неад’емнай часткі тэрміналагічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Мэта даследавання – вызначэнне генетычных шляхоў фарміравання беларускай будаўнічай лексікі і высвятленне прычын іншамоўных запазычванняў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі тэрміналагічныя адзінкі будаўнічай тэматыкі, выбраныя з Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы. Метады даследавання – апісальны, колькасна-статыстычны, таксанамічны, супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Этымалагічная характарыстыка лексем прадугледжвае аналіз іх паходжання: гэта спрадвечныя для мовы лексемныя або лексемныя, запазычаныя з іншых моў. *Спрадвечна беларуская* лексіка – гэта словы, якія існуюць у беларускай мове спакон вякоў (яны перайшлі з агульнаславянскай ці ўсходнеславянскай моў або ўтварыліся на ўласна беларускім лексічным матэрыяле): *дом, сцяна, мост, жалеза, піла, лом, токар, гара (сарышча), створка, тапор, трысцен, прасценак, габляваць, цясларыць, сталярня, цвікарня, цагельня*. Аналіз колькаснай суаднесенасці названых груп спрадвечна беларускай будаўнічай лексікі наступная: 23% складаюць агульнаславянскія лексемныя, 45% – агульнаўсходнеславянскія, 32% – уласнабеларускія.

Шматлікую групу будаўнічых тэрмінаў складаюць *запазычаныя* лексемныя. Пранікненне ў беларускую мову запазычаных лексем будаўніцтва адбывалася ў цеснай сувязі з працэсамі будаўніцтва на нашых землях: у гэтай сферы вялікую ролю мае тое, з кім супрацоўнічалі

беларусы ў сферы будаўніцтва на працягу гісторыі. Так, у аснове хрысціянскай архітэктуры Беларусі эпохі барока ляжаць італьянскія, найперш рымскія, узоры; у эпоху готыкі на беларускіх землях ВКЛ дамінавалі майстры, звязаныя з нямецкай будаўнічай традыцыяй. У беларусаў і англічан у гісторыі будаўніцтва, наадварот, не было прамых кантактаў, якія маглі б прывесці да моўнага ўзаемадзеяння; таксама ўплыў англійскай архітэктуры і будаўнічых тэхналогій на будаўніцтва іншых народаў вельмі слабы.

Сярод усіх груп запазычанняў **лацінізмы** – самая вялікая ў колькасных адносінах. У асноўным гэтыя лексемы называюць: *працэс будаўніцтва*: **рамонт** – фр. remonte (тут і далей – [3]), **рэстаўрацыя** – фр. restauratio, **рэканструкцыя** – рэ + канструкцыя (лац. constructio); *будаўнічыя матэрыялы*: **фуга** – іт. fuga, ад лац. fuga, **алебастр** – лац. alabastrum, **паркет** – фр. parquet, **руберойд** – лац. ruber = чырвоны + оід, **сілікат** – лац. silex, **толь** – фр. toile, **туф** – лац. tufus, **шамот** – фр. chamotte, **эмаль** – фр. email, **цэмент** – лац. caementum друз, **бетон** – фр. beton, **даламіт** фр. dolomite, ад D. Dolomieu = прозвішча французскага мінералога; *набудовы і іх часткі*: **анфілада** – фр. enfilade, **барэльеф** – фр. bas-relief = літаральна нізкі рэльеф, **калона** – фр. colonne, ад лац. columna, **каркас** – фр. carcasse = шкілет, **мансарда** – фр. mansarde, ад F. Mansart = прозвішча фр. архітэктара, **манумент** – лац. monumentum, **пантэон** – лац. pantheon, **пілястра**, **пілястр** фр. pilastre, ад іт. pilastro, **ратонда** іт. rotonda = круглая, **секцыя** – лац. sectio = разразанне, раздзяленне; **франтон** – фр. Fronton і інш.

Словы, якія не ўвайшлі ў названыя тэматычныя групы, нешматлікія: **праект** – лац. proiectus = кінуты наперад; **дэкор** – фр. decor, ад лац. decorare = упрыгожваць; **аб’ект** – лац. obiectum = прадмет; **арматура** – лац. armatura = узбраенне; шляхам складання ўтварыліся наступныя лексемы: **кубаметр** – куб лац. cubus, метр фр. metre; **сантэхніка** – ад sanitarius = які датычыцца здароўя, гр. technicos = дасведчаны, майстэрскі; **шлакабетон** – шлак – ням. Schlacke + бетон – фр. Beton і інш.

Вялікую колькасць лацінізмаў можна патлумачыць наступнымі акалічнасцямі: 1) пад лацінізмамі маюцца на ўвазе запазычанні адрозу з трох моў – французскай, лацінскай, італьянскай; 2) гісторыя будаўніцтва ў Беларусі сведчыць, што Францыя і Італія заўсёды ўплывалі на архітэктурныя стылі; разам з перайманнем будаўнічых стыляў адбывалася і запазычванне новых слоў.

Калі Францыя і Італія вядомыя архітэктурнымі стылямі, то Германія – трывалымі будаўнічымі матэрыяламі і надзейнымі будаўнічымі тэхналогіямі. Будаўнічая лексіка ўтрымлівае наступныя германізмы: **рашпіль** – ням. Raspel; **стал** – ням. Stahl; **тынк** – ням. tunche; **стамеска** – ням. Stemmeisen; **фуганак** – ням. Fugebank; **кранштэйн** – ням. Kragstein; **шпакляваць** – ням. sprachteln; **фанера** – ад ням. Furnier, ад фр. fourmir = накладваць; **шпалеры** – ням. Spalier ад іт. spaliera; **клейстар** – ням. Kleister; **метал** – ням. Metall, з лац. metallum, ад грэч. metallon; **плексіглас** – ням. Plexiglas, ад лац. Plexus = пераплецены + ням. glas – шкло; **смальта** – ням. Smalte, ад іт. smalto = эмаль, глазура; **шлак** – ням. Schlacke; **шыфер** – ням. Schiefer і інш.

Цесным узаемадзеяннем польскага і беларускага народаў можна патлумачыць наяўнасць у будаўнічай лексіцы запазычанняў з польскай мовы. Нярэдка польская мова выступала мовай-пасрэдняй запазычанняў у беларускую мову слоў з еўрапейскіх моў, што тлумачыцца геаграфічным палажэннем нашых краін: **цвік** – польск. cwiek, ад с.-в.-ням. zwec; **цэгла** – польск. cegla; **шпунт** – польск. szpunt, ад ням. Spund; **муляр** – польск. mularz, ад с.-в.-ням. mu-gaere; **дрыль** – польск. dryl, ад ням. Drill; **мур** – польск. mur з с.-в.-ням. mure, ад лац. murus; **дах** – польск. dach ад с.-в.-ням. dach; **ліштва** – ст.-польск. lisztwa, ад с.-в.-ням. liste; **палац** – польск. palac, ад лац. palatium = палац; **шпяваць** – ад польск. szalowac ад ням. schonen; **фарба** – ад польск. farba ад ням. Farbe; **рапаравец** – польск. geraowac, ад лац. geragare; **шруб**, **шрубавец** – польск. szuba, ад ням. Schraube; **мармур** – польск. marmur, паходз. з лац. marmor; **кіт**, **кітаваць** – польск. kit з ням. Kitt; **гонта** – польск. gont, ад с.-в.-ням. gant; **кафля** – польск. kafel ад ням. Kachel; **цэгла** – польск. cegla, ад с.-в.-ням. Ziegel і інш.

Запычанняў з англійскай мовы няшмат; амаль усе яны з’яўляюцца інтэрнацыяналізмамі: **трэст** – англ. trust; **экскаватар** – англ. excavator ад лац. excavare = выдзёўбваць; **тунэль** – ад англ. tunnel; **блок** – англ. block. Адзінкавымі прыкладамі прадстаўлены запазычанні з літоўскай, галандскай, цюркскіх моў: **верф** – гал. werf; **дойлід** – літ. dailide; **склюд**, **склюдаваць** – ад літ. skliutas; **наждак** – цюрк. Nadzak. Нешматлікія запазычанні з грэчаскай мовы: **азбест** – гр. asbestos = незнішчальны; **гіпс** – гр. gypsum = мел,

гліна; **парфір** – гр. porphyreos; **плінтус** – гр. plintus. **Электрапіла** – электра – ад грэч. elektron – янтар – першая састаўная частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнні слову “электрычнасць”.

Заклучэнне. Такім чынам, будаўнічая лексіка сучаснай беларускай літаратурнай мовы запазычвалася з розных моў і адлюстроўвае розныя тэматычныя групы. Найчасцей запазычваліся назвы пабудоў і іх частак (*анфілада, барэльєф, палац* і інш.); другую па колькасці групу складаюць назвы будаўнічых матэрыялаў (*гонта, цэгла, бетон* і інш.). Акалічнасці запазычвання звязаны з гісторыяй кантактаў нашага народа з іншымі ў сферы будаўніцтва. Так, архітэктура на нашых землях у часы Сярэднявечча і Новага часу зведала ўплыў стыляў барока і рэнесансу (плыняў з Італіі і Францыі); актыўна пераймаліся будаўнічыя тэхналогіі і матэрыялы з Германіі. Праз мову нашых заходніх суседзяў – палякаў – запазычваліся шматлікія словы назвы будаўнічых матэрыялаў, частак пабудоў і г.д. Таму найбольшую частку запазычанай будаўнічай лексікі складаюць лацінізмы (запазычаныя з лацінскай, французскай, італьянскай моў), паланізмы і германізмы – 45%, 27 %, 22% адпаведна. Запазычаныя з іншых моў (англійскай, грэчаскай, цюркскіх моў нязначныя (каля 6%): у працэсе будаўніцтва беларусы непасрэдна амаль не кантактавалі з народамі-носьбітамі названых моў.

1. Антанюк, Л.А. Беларуская навуковая тэрміналогія: Фарміраванне, структура упарадкаванне, канструяванне, функцыянаванне / Л.А. Антанюк. // Гуманітарна-эканамічны веснік. – 1987. –

2. Берднік, Т. Будаўнічая лексіка ў беларускіх гаворках / Т. Берднік. // Гомель, 2009.

3. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў: У 2 т. / А.М. Булыка. // Мінск: БелЭн, 1999.

4. Кніга, У.Д. Будаўнічая лексіка ў мове Ф.Скарыны / У.Д. Кніга. // Скарына і наш час: Матэрыялы II міжнароднай навуковай канферэнцыі (Гомель, 16-17 мая 2002 г.): У 2-х частках. – Гомель: УА «ГДУ імя Ф.Скарыны», 2002. – Ч. 2. – С. 48-49.

КОРРЕЛЯЦІЯ ПРАГМАТИЧЕСКИХ УСТАНОВОК ГОВОРЯЩЕГО В АНГЛОЯЗЫЧНОМ МЕДИЙНОМ ЭССЕ

О.В. Казиминова

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

В пространстве медиадискурса среди функционально-семантических категорий ключевое место принадлежит способам и формам выражения категории авторизации, предопределенных значительностью той смысловой и композиционной роли, которую данная категория играет в большинстве публицистических произведений. Концептуально авторизация наделена статусом «сверхкатегории», и адресант текстового произведения опирается на собственную точку зрения, связанную с экстралингвистической действительностью. Из этого следует, что любой текст организуется с учетом авторской коммуникативной установки и характеризуется определенной прагматической направленностью, что обуславливает *актуальность* обращения к этой стороне авторизации. Следовательно, на первый план выходит прагматическая установка говорящего (т.е. его коммуникативное намерение), под которой, как правило, понимается материализованное в тексте осознанное конкретное намерение адресанта оказать соответствующее воздействие на адресата [1, с. 8].

Особый характер прагматическая установка носит в медийном эссе, в котором, как ни в одном другом жанре, нашли отражение мирозерцание, мировоззрение автора, его мироощущение. В этой связи мы разделяем позицию Л.Г. Кайды, которая справедливо указывает на то, что в современном мире возрождения гуманитарного направления эссе становится движущей силой, своего рода «интеллектуальным ускорителем: вирус эссе витает во всем медиaprостранстве» [2, с. 6].

Цель работы, таким образом, заключается в выявлении в англоязычном медийном эссе основных прагматических установок и их языкового оформления, детерминированных конкретными интенциями говорящего.

Материал и методы. Исследование проводилось на материале 30 текстов медиажанра «эссе», опубликованных в цифровых англоязычных авторитетных изданиях «The New Yorker», «Time», «The Newsweek», «The Atlantic», «Reader’s Digest» за 2020–2021 гг. Лингвистические методы исследования включают метод систематизации и обобщения материала, логико-семантический анализ, а также контекстуальный анализ.